

Miłosz Bartosiewicz

Uniwersytet Warszawski

 <https://orcid.org/0000-0003-0323-3275> m.bartosiewi12@student.uw.edu.pl

REWOLUCYJNA NIEMOŻNOŚĆ. MŁODZIEŻ ROSYJSKA W ŚWIETLE INWAZJI NA UKRAINĘ

REVOLUTIONARY IMPOSSIBILITY. RUSSIAN YOUTH IN THE LIGHT OF THE INVASION OF UKRAINE

DOI: 10.24917/ycee.10118

Abstrakt:

Inwazja na Ukrainę nie spotkała się z masowym sprzeciwem ze strony rosyjskiego społeczeństwa, które zachowało się w przeważającej mierze biernie. Celem artykułu jest określenie reakcji młodego pokolenia Rosjan na wojnę, a także charakterystyka nowego podejścia władz do młodzieży. Autor dokonał analizy badań sondażowych dotyczących percepcji konfliktu na Ukrainie, prześledził przebieg protestów antywojennych w Rosji oraz zdefiniował aktualną politykę Kremla w stosunku do młodych. Mimo predysponujących do protestu cech, wyróżniających ich na tle pozostałych grup wiekowych, młodzi Rosjanie przyjęli postawę pasywną, podobnie jak reszta społeczeństwa. Władze rosyjskie podjęły szereg działań obliczonych na minimalizację potencjalnych zagrożeń płynących dla nich ze strony młodzieży. Nowy, niesformalizowany system, wdrażany w szkołach i na uczelniach wyższych, ma na celu polityczną neutralizację młodego obywatela, podporządkowanie go państwu, a także zaszczepienie w nim pożądanego przez Kreml światopoglądu.

Słowa kluczowe: indoktrynacja, młodzież, Rosja, szkoła, wojna na Ukrainie**Abstract:**

The invasion of Ukraine did not meet with massive opposition from the Russian public, which stayed chiefly passive. The article aims to determine the reaction of the young generation of Russians to the war, as well as to characterize the new approach of the authorities to the young people. The author analyzed surveys regarding the perception of the conflict in Ukraine, traced the course of anti-war protests in Russia, and defined the current policy of the Kremlin towards the youth. Young Russians, despite the features predisposing them to protest, distinguishing them from other age groups, adopted a similarly passive attitude as the rest of society. The Russian authorities have taken several measures aimed at minimizing the potential threats posed to them by the youth. The new, informal system, implemented in schools and universities, aims to neutralize the young citizen politically, subordinate him to the state, and instill the worldview desired by the Kremlin.

Keywords: indoctrination, youth, Russia, school, the war in Ukraine

Wstęp

Rosyjska inwazja na Ukrainę, rozpoczęta 24 lutego 2022 r., i będące jej konsekwencją drastyczne zmiany w pozycji Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej oraz problemy natury wewnętrznej pociągnęły za sobą konieczność korekty dotychczasowej polityki krajowej. Zmiany dotknęły zwłaszcza młodzież – grupę społeczną postrzeganą przez władze jako szczególnie skłonna do protestów, a przez to podatna na wykorzystanie przez wraże Rosji siły w charakterze forpoczty „kolorowej rewolucji” (Minkina, 2019).

Młodych Rosjan na tle społeczeństwa wyróżnia m.in. zwiększona odporność na propagandowe wysiłki Kremla, wynikająca z preferowanego przez nich pluralizmu informacyjnego. W roku 2021 osoby w wieku od 18 do 24 lat stanowiły największą grupę, dla której media internetowe i serwisy społecznościowe były podstawowym źródłem informacji (Lewada-Centr, 2021). Jednocześnie Rosjanie w tym przedziale wiekowym najrzadziej czerpali informacje z telewizji. Cechał ich również kosmopolityzm – pod koniec 2022 r. 38% z nich uznawało się za „obywateli świata” (*Krasnaja Linija*, 2022).

Zadaniem niniejszego artykułu jest charakterystyka odbioru inwazji na Ukrainę przez rosyjską młodzież, a także identyfikacja działań, jakie władze podjęły wobec tej grupy społecznej po 24 lutego 2022 r. Autor posługuje się w tym celu wynikami badań sondażowych, które rosyjskie Centrum Lewady – niezależny, pozarządowy ośrodek badania opinii publicznej – publikowało od lutego 2022 do marca 2023 r. Analizuje również rozwiązania już zaimplementowane lub dopiero wdrażane do systemu oświaty i szkolnictwa wyższego oraz represje, jakim poddano młodych Rosjan przeciwnych wojnie.

Zarówno młodzi dorośli, jak i młodzież w wieku szkolnym stanowili z punktu widzenia Kremla potencjalne niebezpieczeństwo w świetle napiętej sytuacji międzynarodowej i pogłębiających się problemów wewnętrznych. Nie doszło jednak do

masowych wybuchów sprzeciwu wobec zbrojnej agresji na Ukrainę ani tym bardziej do młodzieżowej rewolucji.

Autor wysuwa dwie tezy. Po pierwsze – młodzi Rosjanie zachowali się wobec wojny równie biernie, jak reszta społeczeństwa, mimo międzypokoleniowych różnic w percepcji wydarzeń na Ukrainie, a także odmiennych wartości i stylu życia. Po drugie – w ciągu roku od rozpoczęcia inwazji rosyjskie władze stworzyły nowy model formacji młodego obywatela, obliczony na ściślejsze związanie go z państwem i wyeliminowanie ryzyka jego radykalizacji w przyszłości.

Młodzież rosyjska a inwazja na Ukrainę

W okresie bezpośrednio poprzedzającym inwazję Rosjanie w wieku od 18 do 24 lat byli najbardziej przychylni Ukrainie. Według badań przeprowadzonych przez Centrum Lewady (2022a) w lutym 2022 r. ankietowani w tym przedziale wiekowym częściej niż inni uważali, iż Doniecka i Ługańska Republika Ludowa winny wchodzić w skład Ukrainy na zwykłych zasadach (19%) oraz że terytoria znajdujące się pod kontrolą separatystów mają wystarczającą autonomię w obrębie państwa ukraińskiego (22%). Ze wszystkich badanych młodzi Rosjanie najrzadziej (odpowiednio: 16% i 19%) twierdzili, iż donbaskie republiki powinny wejść w skład Federacji Rosyjskiej lub stać się niepodległymi państwami.

Od momentu rozpoczęcia napaści młodzi Rosjanie najrzadziej śledzili przebieg działań wojennych (Lewada-Centr, 2022b). W marcu 2022 r. „bardzo uważnie” lub „dość uważnie” wydarzenia na Ukrainie obserwowało 43% respondentów w przedziale od 18 do 24 lat (przy średniej dla wszystkich grup wiekowych wynoszącej 64%), natomiast 15% wieści z frontu nie śledziło wcale (średnia – 8%). Najrzadziej deklarowali oni także „zdecydowane” poparcie dla działań rosyjskich sił zbrojnych na Ukrainie (29% przy średniej 53%),

jednocześnie najczęściej wyrażając zdecydowany brak poparcia dla tychże – 10% (średnia – 6%). Wśród młodzieży największy był również odsetek respondentów, którzy nie potrafili odpowiedzieć na to pytanie (10%), co wskazuje na jej dezorientację tudzież niskie zainteresowanie polityką.

Młodzi Rosjanie najczęściej wśród ankietowanych reagowali na działania wojenne na terytorium Ukrainy trwogą, strachem lub przerażeniem (37% przy średniej 31%), najrzadziej zaś odczuwali dumę ze swojej ojczyzny (33%, średnia – 55%). Młodzież była również najbardziej surowa w ocenie agresywnych działań Rosji. To w wieku 18–24 najczęściej respondentów uznało, iż przyczyną negatywnej reakcji społeczności międzynarodowej na inwazję było odebranie jej jako naruszenia, po pierwsze, prawa międzynarodowego, po drugie – praw Ukrainy (30%). Najmłodszy ankietowany był ponadto najmniej skłonny do twierdzenia, iż za negatywną reakcją państw świata stała presja ze strony NATO i Stanów Zjednoczonych (19%).

Niemal rok działań wojennych przyniósł pewne zmiany w postrzeganiu agresji na Ukrainę przez rosyjską młodzież (Lewada-Centr, 2023a). Odsetek Rosjan w wieku od 18 do 24 lat obserwujących wydarzenia na Ukrainie „bardzo uważnie” lub „dość uważnie” wyniósł w styczniu 2023 r. 34% – skurczył się zatem względem marca poprzedniego roku o dziewięć punktów procentowych. O tyle właśnie wzrósł natomiast odsetek młodych respondentów, którzy wieści z frontu nie śledzili.

Młodzi Rosjanie wciąż najrzadziej aprobowali działania rosyjskiej armii na Ukrainie i artykułowali największy ze wszystkich grup wiekowych sprzeciw wobec tychże. Zdecydowane poparcie deklarowało 27% najmłodszych respondentów (dwa p.p. mniej niż w marcu 2022 r.; średnia – 45%). O trzy p.p. wzrósł natomiast odsetek zdecydowanie niepopierających – do 13% (średnia – 9%). Do 7% (przy średniej wynoszącej 6%) zmalał odsetek młodych Rosjan, którzy mieli kłopot z odpowiedzią na to pytanie. Rosjanie w wieku 18–24 najrzadziej wyrażali także zaniepokojenie sytuacją

na Ukrainie. Jako „bardzo zaniepokojeni” lub „raczej zaniepokojeni” określiło się trzy czwarte najmłodszych respondentów (średnia – 84%).

Młodzi zareagowali na inwazję podobnie biernie jak starsze pokolenia, mimo odmiennego postrzegania rzeczywistości międzynarodowej i różnic w stylu życia. Agresja na Ukrainę nie spotkała się ze zdecydowanym sprzeciwem społecznym. Nie doszło do masowych protestów i wystąpień antyrządowych na wielką skalę. Rosyjski projekt medialny OVD-Info (2023), monitorujący represje polityczne w kraju, odnotował między 24 lutego 2022 a 15 lutego 2023 r. mniej niż 20 tys. zatrzymań na tle antywojennym. Trzy czwarte z nich miało miejsce w pierwszym miesiącu od rozpoczęcia inwazji.

Brak jest wystarczających danych, by stwierdzić, jak licznie rosyjska młodzież uczestniczyła w akcjach protestu przeciw agresji na Ukrainę, nie wiadomo również, jak duży odsetek zatrzymanych podczas nich stanowiła. Mając jednak na uwadze przytoczone wyżej wyniki sondażowe, silniejszy niż w przypadku innych grup wiekowych informacyjny pluralizm, a także młodzieńczą potrzebę buntu, przypuszczać można, iż udział młodych Rosjan w demonstracjach był istotny. Jak pisze Denis Wołkow (2022, s. 6): „Fotografie z nielicznych wieców antywojennych w rosyjskich miastach [...] ukazują nieproporcjonalnie dużo młodych twarzy”. Pod żądającymi przerwania działań wojennych listami otwartymi podpisywali się licznie studenci rosyjskich szkół wyższych. OVD-Info (2023) odnotowało 447 przypadków osób, którym wytoczono sprawy karne w związku z ich aktywnością antywojenną. 77 oskarżonych zidentyfikowano jako osoby w wieku od 18 do 25 lat, siedmioro zaś jako niepełnoletnich.

Niewielki sprzeciw młodych Rosjan wobec trwającej agresji na Ukrainę jest zastanawiający w świetle badań opublikowanych w marcu 2023 r. (Lewada-Centr, 2023a). 61% respondentów w wieku od 18 do 24 lat opowiedziało się za rozmowami pokojowymi, 28% za kontynuowaniem działań zbrojnych (średnia wyniosła odpowiednio 50%

i 43%). Niezgody wobec wojny nie towarzyszą jednak akty sprzeciwu. Przypuszczać można, iż na bierność rosyjskiej młodzieży mają wpływ: strach przed represjami, skuteczność kremłowskiej propagandy, niskie zainteresowanie polityką, brak bezpośredniego odczucia skutków wojny, niewielkie poczucie wpływu na rzeczywistość czy brak odpowiednich struktur. Wszystko to przekłada się na niski potencjał protestu, zarówno wśród młodszych pokoleń, jak i ogółu rosyjskiego społeczeństwa.

Brak sprzeciwu rosyjskiego społeczeństwa wobec wojny jest jednak niewystarczający z punktu widzenia Kremla (Domańska, 2023). Władze, dążąc do społecznej mobilizacji, szeroko wykorzystują propagandę i patriotyczną agitację, również wobec młodszych pokoleń. Od momentu rozpoczęcia inwazji na Ukrainę w Rosji krystalizuje się nieformalny system indoktrynacji młodzieży szkolnej i uniwersyteckiej.

Działania władz wobec młodzieży

Z punktu widzenia Kremla istotnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Rosji są tzw. kolorowe rewolucje, rozumiane jako technologia polityczna Zachodu, obliczona na destabilizację sytuacji w danym państwie i obalenie ustroju (Kaszuba, Minkina, 2021). Władze zaliczają do nich m.in. „pomarańczową rewolucję” na Ukrainie w 2004 r. czy protesty w Rosji na przełomie 2011 i 2012 r., w których ważną rolę odegrała młodzież. Po rozpoczęciu inwazji na Ukrainę poświęciły więc szczególną uwagę młodemu pokoleniu Rosjan, postrzeganemu jako potencjalny odbiorca antykremłowskiego przekazu i uczestnik antyrządowych wystąpień.

W działaniach władz rosyjskich podjętych wobec młodzieży po 24 lutego 2022 r. wyróżnić można dwa aspekty – wychowawczy i represyjny. Pierwszy realizowany jest przede wszystkim za pomocą szkół i ma na celu indoktrynację uczniów oraz studentów. Drugi, przybierający formę

zarówno działań o charakterze prewencyjnym, jak i reakcyjnym, ma za zadanie zminimalizować ryzyko radykalizacji postaw wśród młodzieży.

Nie sposób w pełni rozdzielić aspektu wychowawczego i represyjnego. Zazębiają się one, tworząc spójną politykę obliczoną na wychowanie młodego obywatela, lojalnego wobec państwa rosyjskiego i wierzącego w jego dziejową misję.

Działania władz nie mają na celu politycznej aktywizacji młodzieży czy zdobycia jej poparcia dla prezydenta Putina i rządzącej partii Jedna Rosja *per se*. Priorytetem jest neutralizacja zagrożeń płynących z mniejszej podatności ludzi młodych na propagandę oraz zaszczepienie w nich forsowanej przez Kreml konfrontacyjnej wizji historii i stosunków międzynarodowych, opartej na dychotomii „swój–obcy”, w której rolę antagonisty odgrywa świat zachodni.

Od momentu rozpoczęcia inwazji na Ukrainę rosyjska szkoła intensywniej propaguje wśród młodzieży kremłowski światopogląd, a także krzewi specyficznie pojmowany patriotyzm.

Pod koniec marca 2022 r. doradca prezydenta Putina i przewodniczący Rosyjskiego Towarzystwa Wojskowo-Historycznego Władimir Medinski zaproponował wprowadzenie w szkołach ceremonii uroczystego podnoszenia flagi państwowej (*Kommiersant*, 2022). Pomysł ten poparło Ministerstwo Edukacji. Od 1 września 2022 r. tydzień szkolny w całej Rosji rozpoczyna się od wzniesienia flagi i wykonania hymnu państwowego.

W roku szkolnym 2022/2023 wprowadzono nowy przedmiot – „Rozmowy o tym, co ważne”. Poniedziałkowe, obowiązkowe zajęcia pozalekcyjne wzbudziły kontrowersje. Niektóre organizacje nauczycielskie wzywały do bojkotu zajęć z uwagi na ich propagandowy charakter, niezależni zaś dziennikarze donosili, iż dostępne w sieci podręczniki metodyczne zawierały odniesienia m.in. do „specjalnej operacji wojskowej” (*Meduza*, 2022a), jak eufemistycznie określa inwazję kremłowska propaganda. Ostatecznie na stronie internetowej projektu pojawiły się materiały dla nauczycieli niezawierające prowojennych

wątków. Zajęcia zachowały jednak indoktrynacyjny charakter. Dla przykładu, podczas bloku „Rosja w świecie” uczniowie oglądali przesłanie ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa, a materiały metodyczne sugerowały nauczycielom zwrócenie uwagi najstarszych uczniów m.in. na to, iż Rosja „wielokrotnie pokonywała agresorów dążących do globalnej dominacji” (Razgowory o ważnym, 2023). Od lutego 2023 r. „Rozmowy o tym, co ważne” transmituje publiczna stacja telewizyjna Kanał pierwszy. Ministerstwo edukacji, świadome roli, jaką rodzice odgrywają w kształtowaniu poglądów potomstwa, uznało, iż udział w zajęciach powinni brać również oni. Trwają prace nad formatem „Rozmów o tym, co ważne” przeznaczonym dla rodziców (*Kommiersant*, 2023). O perspektywicznym myśleniu władz rosyjskich w dziedzinie indoktrynacji młodzieży szkolnej świadczy również uwaga, jaką poświęcono czynnikowi nauczycielskiemu. Ceremonia podniesienia flagi państwowej i wykonania hymnu otwierać będzie tydzień w uczelniach pedagogicznych, a ich studenci mają uczestniczyć w zajęciach w ramach „Rozmów o tym, co ważne” (TASS, 2023).

W rosyjskich szkołach pojawi się również komponent militarystyczny. W grudniu 2022 r. zatwierdzono programy dla szkół, obejmujące kurs wstępnego przygotowania wojskowego (będącego reminiscencją czasów radzieckich) oraz zajęcia dotyczące wojny rosyjsko-ukraińskiej. Młodzież zostanie również poinformowana na temat zagrożeń płynących z wojny informacyjnej, a także z udziału w radykalnych ruchach politycznych i subkulturach. Edukacja w oparciu o nowe programy rozpocznie się 1 września 2023 r.

Przygotowanie wojskowe nie jest w nowej polityce Kremla wobec młodzieży jedynym elementem zaczerpniętym z okresu ZSRR. 19 maja 2022 r., w setną rocznicę powstania Wszechzwiązkowej Organizacji Pionierskiej imienia W.I. Lenina, grupa deputowanych do Dumy Państwowej złożyła projekt ustawy przewidującej utworzenie w Rosji ruchu na rzecz dzieci i młodzieży. Z jego

uczestnikami pracować będą starannie wyselekcjonowani mentorzy. Przewodniczącym rady nadzorczej organizacji Ruch pierwszych zgodził się być sam prezydent Putin.

Władze opracowały indoktrynacyjne rozwiązania również na poziomie uniwersyteckim. Na początku lutego 2023 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (*Minobrnauki Rossii*, 2023) zatwierdziło koncepcję nauczania historii Rosji dla kierunków pozahistorycznych. Nowy kurs obejmie okres od czasów Rusi aż do inwazji na Ukrainę w roku 2022. Szczególna uwaga zostanie poświęcona roli „silnej władzy centralnej dla zachowania narodowej państwowości” na wszystkich etapach rozwoju Rosji. Wydarzenia historyczne przedstawiane są z kolei zgodnie z obowiązującą na Kremlu narracją. Zajęcia mają rozpocząć się w roku akademickim 2023/2024.

Na uczelniach pojawić ma się również przedmiot pod nazwą „Podstawy rosyjskiej państwowości”. Jego opracowanie i włączenie do programów szkolnictwa wyższego polecił oficjalnie prezydent Putin. Niezależne media rosyjskie donosiły, iż nad rozwojem projektu czuwają wysoko postawieni urzędnicy z administracji prezydenckiej (*Meduza*, 2022b), a sam przedmiot może pełnić funkcję dyscypliny ideologicznej, takiej jak nauczane na radzieckich uniwersytetach naukowy komunizm czy historia Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego.

W szkolnictwie wyższym obecne będą także elementy militarystyczne. W grudniu 2022 r. premier Michaił Miszustin podpisał dekret o utworzeniu ośrodków szkolenia wojskowego przy uczelniach państwowych w 16 podmiotach federalnych. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspólnie z resortem obrony opracowało zaś moduł „Podstawy Przygotowania Wojskowego”, który zostanie włączony do programów kształcenia uczelni wyższych. Na wydziale dziennikarstwa Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego (MGU) uruchomiony ma zostać z kolei kierunek poświęcony dziennikarstwu wojennemu.

Władze rosyjskich uczelni wyższych podjęły bezpośrednie działania na rzecz utwierdzenia swoich studentów co do słuszności inwazji na Ukrainę. 4 marca 2022 r. ponad trzystu rektorów podpisało się pod dokumentem, w którym zaapelowano o poparcie dla operacji „demilitaryzacji i denazyfikacji Ukrainy”, a także wezwano studentów do „skupienia się wokół naszego prezydenta” (Rossijskij sojuz rektorow, 2022). Na wielu uczelniach zaczęto organizować imprezy, wykłady i pokazy filmów propagujące kremlowski punkt widzenia na kwestię ukraińską.

Rządzący nie ograniczyli się do ingerencji w edukację i wychowanie. Poczyniono także pewne mniej sformalizowane działania w sferze rozrywki. Dla władz istotne jest zapewnienie sobie przychylności artystów szczególnie popularnych wśród młodego pokolenia. Idole rosyjskiej młodzieży, tacy jak raperzy Morgenstern, Face czy Oxxxymiron, potępili jednak publicznie agresję na Ukrainę. Wobec tego władze nie tylko zmuszone były stworzyć nieoficjalną „czarną listę” wykonawców, których koncerty uchodzą za niepożądane (Fontanka, 2022), ale również zaangażować się w promocję nowych, „patriotycznych” artystów (Piercew, 2023), takich jak Szaman, który 22 lutego 2023 r. na moskiewskim stadionie Łuźniki, pod hasłem „Chwała Obrońcom Ojczyzny!”, wystąpił na koncercie połączonym z wiecem poparcia dla polityki Władimira Putina.

Funkcję represyjną w działaniach władz rosyjskich wobec młodzieży odegrały głównie blokady treści internetowych, nasilone znacznie po 24 lutego 2022 r. Według niezależnego projektu Roskomswoboda (2022) w 2022 r. 9208 stron zostało poddanych „cenzurze wojskowej”, a do rejestru zakazanych stron wpisano łącznie niemal 250 tys. zasobów sieciowych. W marcu 2022 r. zablokowano zachodnie portale społecznościowe Facebook, Instagram i Twitter, niepewna pozostaje przyszłość platformy YouTube. Działania władz dotknęły wszystkich użytkowników Internetu, jednak z uwagi na rolę, jaką sieć pełni w życiu codziennym młodzieży (Lewada-Centr, 2021),

blokady była szczególnie dotkliwa dla tej właśnie grupy społecznej.

Niektóre rosyjskie uczelnie naciskały na studentów, aby ci nie wypowiadali się krytycznie w sieci na temat wojny (Meduza, 2022c). Stołeczny Rosyjski Uniwersytet Ekonomiczny im. Plechanowa miał żądać, by studenci nie zamieszczali w Internecie treści „dotyczących sytuacji na Ukrainie”. Z kolei na moskiewskim Uniwersytecie Finansowym przy Rządzie Federacji Rosyjskiej skierowano do starostów prośbę o „monitorowanie” kolegów ze studiów i wykładowców pod kątem „niepoprawnych wypowiedzi, apeli, opinii i repostów w sieciach społecznościowych” na temat wojny.

Prewencyjna cenzura ze strony władz akademickich nie dotyczyła wyłącznie aktywności w cyberprzestrzeni. Studentów i pracowników uczelni informowano niejednokrotnie, iż wszelkie przejawy protestu wobec inwazji na Ukrainę są niepożądane. Dla przykładu, na stronie internetowej sanktpetersburskiego Państwowego Pediatrycznego Uniwersytetu Medycznego opublikowano rekomendację, aby unikać wyrażania swojego stanowiska i nie podpisywać listów „mających na celu radykalizację społeczeństwa i manifestacje ekstremistyczne” (Czerta, 2022).

Represje o charakterze reakcyjnym miały bardziej selektywny charakter. Jeśli nie liczyć odpowiedzialności karnej i administracyjnej, działania władz na tym polu ograniczyły się do karania pojedynczych aktów sprzeciwu wobec inwazji.

OVD-Info (2023) informuje o 48 przypadkach relegowania z murów uczelni na tle sprzeciwu wobec wojny. W marcu 2022 r. Petersburski Uniwersytet Państwowy przygotował nakazy wydalenia co najmniej 14 studentów, zatrzymanych przez policję i ukaranych sędowo za udział w wiecach antywojennych (Siewier.Riealii, 2022). We wrześniu 2022 r. z Wydziału Dziennikarstwa MGU relegowano dwie studentki, które skrytykowały prowojenną manifestację swojego kolegi (Meduza, 2022d).

Działania władz wymierzone były również w podmioty aktywizujące politycznie młodych

w duchu sprzecznym z linią Kremla. W październiku 2022 r. władze wpisały petersburski Młodzieżowy Ruch Demokratyczny „Wiosna” do rejestru organizacji terrorystycznych i ekstremistycznych, a także przyznały mu status zagranicznego agenta.

Odnotować należy także posunięcia władz nienoszące charakteru wychowawczego czy represyjnego, a obliczone na neutralizację ryzyka wybuchu niezadowolenia z niepopularnych społecznie decyzji związanych z wojną na Ukrainie. Do takich należy zaliczyć dekrety Putina o zwolnieniu z ogłoszonej we wrześniu 2022 r. wojskowej mobilizacji studentów uczelni państwowych, którzy podejmują naukę po raz pierwszy, a także doktorantów i studentów studiów wieczorowych, uczących się również na prywatnych uczelniach z akredytacją państwową.

Konkluzje

Rosyjska młodzież przyjęła inwazję na Ukrainę biernie. Ludzie młodzi nie wystąpili w charakterze zorganizowanej siły przeciwnej reżimowi Władimira Putina, ograniczając się do indywidualnych aktów o antywojennym wydźwięku. Nie doszło do masowych protestów, antyrządowych wystąpień na szeroką skalę czy wreszcie rewolucji. Wśród młodzieży wciąż dominuje poparcie dla działań rosyjskich sił zbrojnych, mimo deklarowanej aprobaty dla rozpoczęcia rozmów pokojowych. Zaobserwować można spadek zainteresowania wydarzeniami na Ukrainie. Kwestią otwartą pozostaje pytanie o przyczyny relatywnie słabego oporu wobec postępowania władzy. Można przypuszczać, iż potencjał protestu w rosyjskim społeczeństwie jest niewielki. Dotyczy to nawet młodzieży, wyróżniającej się na tle starszych pokoleń względnie liberalnym postrzeganiem rzeczywistości międzynarodowej i bardziej niezależnym stylem życia.

Napaść na Ukrainę stanowiła cezurę w polityce władz rosyjskich wobec młodzieży. Przez rok

sformowano podstawy nowego, nieformalnego systemu „kształtowania” uczniów i studentów, opartego na połączeniu działań wychowawczych i represyjnych. Specyficzny mariaż „patriotycznej” agitacji, indoktrynacji w myśl kremlowskiej wizji historii i stosunków międzynarodowych oraz militarystycznego wychowania, wykorzystujący radzieckie wzorce, obliczony jest na stworzenie posłusznego, młodego obywatela. Obywatel ten nie musi być zaangażowany w polityczne poparcie dla władz. Powinien natomiast przejawiać przekonanie o wyjątkowej pozycji Rosji w świecie oraz patriotyzm i antyokcydentalizm, posiadać umiejętności przydatne z punktu widzenia służby państwu, a także być odpornym na szeroko interpretowaną polityczną „radykalizację”.

Niewykluczone, iż postępująca w Rosji cenzura Internetu w połączeniu z intensywną indoktrynacją w szkołach i na uczelniach wyższych przyczyni się do politycznej neutralizacji młodzieży i do zaszczepienia w niej pożądanego przez Kreml konfrontacyjnego postrzegania rzeczywistości międzynarodowej i wewnętrznej.

Bibliografia

Książki

Minkina, M. (2019). *Kolorowe rewolucje w przestrzeni poradzieckiej. Geneza i skutki*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM.

Artykuły w czasopismach

Kaszuba M., Minkina M. (2021). Color revolutions as a threat to security of the Russian Federation. An analysis of Russian perspective. *Torun International Studies*, 1(14), s. 77–92.

Wołkow, D. (2022). Russian Youth: Their Attitude to the Ruling Elite and Political Processes. *IAI Papers*, 22(14), s. 1–14.

Teksty internetowe

Cherta (2022). *Patrioticheskiej uniwersitet: kak studentov otcislyajut za graždanskiju poziciju*. Pozyskano z: <https://cherta.media/story/patrioticheskiej-universitet-kak-studentov-otchislyajut-za-grazhdanskuyu-poziciju/> (pobrano 27.02.2023).

- Domańska, M. (2023). *Neototalitarny projekt Putina: sytuacja polityczna w Rosji*. Ośrodek Studiów Wschodnich. Pozyskano z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-02-17/neototalitarny-projekt-putina-sytuacja-polityczna-w-rosji> (pobrano 26.03.2023).
- Fontanka (2022). *Nie tylko »DDT« i Maniża. »Fontanka« publikuje spisok zaprzeczonych muzycznych испоłniteliej*. Pozyskano z: <https://www.fontanka.ru/2022/07/07/71472080/> (pobrano 27.02.2023).
- Kommersant (2022). *Sław'sia, sław'sia, nasz dobryj flag*. Pozyskano z: <https://www.kommersant.ru/doc/5272174> (pobrano 27.02.2023).
- Kommersant (2023). *Minproswieszczenija rieszyli prowadit' »Razgowory o ważnom« dla roditielej*. Pozyskano z: <https://www.kommersant.ru/doc/5839417> (pobrano 27.02.2023).
- Krasnaja Linija (2022). *Opros WCYOM: Molodież nastrojena kosmopolitczno*. Pozyskano z: <https://www.rline.tv/news/2022-12-15-opros-vtsiom-molodezh-nastroena-kosmopolitczno/> (pobrano 27.02.2023).
- Lewada-Centr (2021). *Rossijskij Miedialandschaft – 2021*. Pozyskano z: <https://www.levada.ru/2021/08/05/rossijskij-medialandschaft-2021/> (pobrano 27.02.2023).
- Lewada-Centr (2022a). *Ukraina i Donbass*. Pozyskano z: <https://www.levada.ru/2022/02/24/ukraina-i-donbass-2/> (pobrano 27.02.2023).
- Lewada-Centr (2022b). *Konflikt s Ukrainoj*. Pozyskano z: <https://www.levada.ru/2022/03/31/konflikt-s-ukrainoj/> (pobrano 27.02.2023).
- Lewada-Centr (2023a). *Konflikt z Ukrainoj: Ocenki janwaria 2023 goda*. Pozyskano z: <https://www.levada.ru/2023/02/02/konflikt-s-ukrainoj-otsenki-yanvary-2023-goda/> (pobrano 27.02.2023).
- Lewada-Centr (2023b). *Konflikt z Ukrainoj: Ocenki fiewrala 2023 goda*. Pozyskano z: <https://www.levada.ru/2023/03/02/konflikt-s-ukrainoj-otsenki-fevral-2023-goda/> (pobrano 26.03.2023).
- Meduza (2022a). *Uczitiela prizwali bojkotirovat' patriotczeskie razgowory »o ważnom«. Na nih szkolnikam budut rasskazy*. Pozyskano z: <https://meduza.io/news/2022/08/31/uchitelya-prizvali-boykotirovat-patrioticheskie-razgovory-o-vazhnom-na-nih-shkolnikam-budut-rasskazyvat-o-podvigah-rossijskich-voennyh-v-ukraine> (pobrano 27.02.2023).
- Meduza (2022b). *»Molodyje dolžny ponimat', kuda idiet Rossija«. Kak wyjasniła »Mieduza«, w wuzach pojavitsia nowyj przedmet, gdje budut izuczat' »rossijskuju idieologiju«. Jeje sut' w Kriemle opisali tak: »Zapad zagniwajet, a u nas bolszoje buduszczeje«*. Pozyskano z: <https://meduza.io/feature/2022/10/25/molodye-dolzhny-ponimat-kuda-idet-rossiya> (pobrano 27.02.2023).
- Meduza (2022c). *Doxa: w niekotorych rossijskich wuzach studentam pytajutsia pomieszat' wyskazywat' sia protiv wojny s Ukrainoj*. Pozyskano z: <https://meduza.io/news/2022/02/25/doxa-v-nekotoryh-rossijskich-vuzah-studentam-pytajutsya-pomeshat-vyskazyvatsya-protiv-voyny-s-ukrainoy> (pobrano 27.02.2023).
- Meduza (2022d). *S żurfaka MGU rieszyli otczislit' dwuch studentok, osudiwszych akcyju odnokursnika s Z-simvolikoj*. Pozyskano z: <https://meduza.io/news/2022/09/27/s-zhurfaka-mgu-reshili-otchislit-dvuh-studentok-osudivshih-aktsiyu-odnokursnika-s-z-simvolikoy> (pobrano 27.02.2023).
- Minobrnauki Rossii (2023). *Koncepcyja priepodawanija istorii Rossii dla nieistoriczeskich spieczalnostiej i naprawlenij podgotowki, rializujemych w obrazowatielnych organizacyjach wysszego obrazowanija*. Pozyskano z: <https://minobrnauki.gov.ru/%Do%9A%Do%BE%Do%BD%D1%86%Do%B5%Do%BF%D1%86%Do%B8%D1%8F1.pdf> (pobrano 27.02.2023).
- OVD-Info (2023). *Summary of Russian wartime repression. One year since the full-scale invasion*. Pozyskano z: https://en.ovdinfo.org/summary-russian-wartime-repression-one-year-full-scale-invasion?_gl=1*at9wuk*_ga*MTUyNzMyMDMxNy4xNjc2MjA5OTUw*_ga_17DH9NKJoR*MTY3NzQ4NzE3Ny43LjEuMTY3NzQ4NzI5MzC4oMS4wLjA.#1 (pobrano 27.02.2023).
- Piercew, A. (2023). *Zwiezdnyje wojny. Riddle*. Pozyskano z: <https://ridl.io/ru/zvezdnye-voyny/> (pobrano 27.02.2023).
- Razgowory o ważnom (2023). *Razgowory o ważnom. Miedowiczskie riekomiendacyi. Rossija w mirie. SPO. 13 fiewrala 2023 g.* Pozyskano z: https://razgovor-cdn.edsoo.ru/media/file/russiaintheworld-spo-method_recom.pdf (pobrano 27.02.2023).
- Roskomsvoboda (2022). *W 2022 godu własti zabłokirowali boleje 247 tysiacz intierniet-riesursow*. Pozyskano z: <https://roskomsvoboda.org/post/0-blokirovka/> (pobrano 27.02.2023).
- Rossijskij sojuz riekotorow (2022). *Obraszczeniye Rossijskogo Sojuza riekotorow*. Pozyskano z: <https://rsr-online.ru/news/2022/3/4/obraschenie-rossijskogo-soyuza-rektorov/> (pobrano 27.02.2023).
- Siewier.Riealii (2022). *W Pietierburgie iz SPBGU otczislit ucztwowawszych w antiwojennyh mitingach studentow*. Pozyskano z: <https://www.severreal.org/a/v-peterburge-iz-spbgu-otchislyat-uchastvovavshih-v-antivoennyh-mitingah-studentov/31738584.html> (pobrano 27.02.2023).
- TASS (2023). *Ceremonii ispołnienija gimna i podnietija flaga rasprostraniet na piedadogiczeskije wuzy*. Pozyskano z: <https://tass.ru/obschestvo/17088035> (pobrano 27.02.2023).